

KINAS

Metodinę medžiagą parengė
Mantė Valiūnaitė

Projektą
vykdo:

Iš dalies
finansuoja

LAIKO JUOSTA

Montažo pradžia. George Melies Prancūzijoje ir Edwin S. Poter'is Amerikoje bando sujungti skirtingus kadrus istorijai pasakoti. Svarbiausi pirmieji darbai: „Amerikos gaisrininko gyvenimas“, 1902, „Didysis traukinio apiplėšimas“, 1903, „Kelionė į mėnulį“, 1902. Šie filmai dažnai laikomi vaidybinio kino pirmtakais.

1902

Kinas prabyla. Po ilgai trukusių eksperimentų, režisieriui Alan Crosland'ui pavyksta prakalbinti kiną. Jis sukuria pirmąjį garsinį filmą „Džiazio dainininkas“, artimą šiuolaikiniam kino garso patyrimui.

1927

Platėja kino ekranai. Šiais metais kino teatruose pradedami naudoti plačiaformačiai ekranai, pasirodo pirmieji 3D filmai.

1953

1895

Kino gimimas. Broliai Liumierai surengia pirmąjį kino rodyimą Paryžiuje, rodo savo sukurtus filmus („Darbininkės išeinančios iš fabriko“, „Traukinio atvykimas į stotį“, „Aplietas laistytojas“). Pirmieji filmukai trumpi, besiužečiai, jais norėta padaryti išpušį, demonstruoti naujos medijos galimybes, užfiksuoti ir rodyti judantį vaizdą.

1915

Kinas tampa lygiaverčiu menu. Kino atsiradimo pradžioje, jis buvo laikytas trumpalaikė pramogine medija, kuri atslūgus žmonių susidomėjimui išnyks. Todėl ilgą laiką kinas nebuvo pripažintas lygiaverčiu menu kitoms meno sritims (literatūrai, teatrui, dailei, ir t.t.). 1915 m. amerikiečių režisierius D. W. Griffith'as savo filmu „Tautos gimimas“ įrodo, jog kinas gali pasakoti tautos istorinį epą, trukme tolygų kelių veiksmų spektakliui, o scenografija – sudėtingai operai. Tai buvo pirmasis kūrinys savo trukme artimas šiuolaikinio ilgametražio filmo trukmei.

1935

Spalvoto kino gimimas. Plačiai naudoti pradėta Technicolor spalvoto kino technika (trijuostė) ilgam laikui įtvirtino spalvoto kino etaloną – ryškių, kontrastingų spalvų naudojimą kine. Svarbiausi kūriniai: „Snieguolė ir septyni nykštukai“, „Ozo šalies burtininkas“, „Vėjo nublokšti“.

1975

Kritus kino filmų lankomumui, žiūrovų lūkesčiams pakelti, siekiant juos nustebinti, imtasi naudoti specialiuosius efektus kine. Sukuriami tokie kultiniai filmai kaip „Nasrai“, 1975, „Žvaigždžių karai“, 1977, „Žvaigždžių karai: Imperija puola“, 1980.

KINO RAIDA

Kinas – vienas iš jauniausių menų, tačiau jo ištakos siekia šimtmečius. Nors tiesioginis kino pirmtakas yra fotografija ir mokslinė serijinių vaizdų gamyba, tačiau įvairios optinės pramogos – *laterna magica*, fantasmagorijos, dioramos, optiniai žaislai – taip pat nulėmė šios medijos bruožus.

Pirmasis kino seansas įvyko 1895 m. Paryžiuje – broliai Louisas ir Auguste'as Lumièrai pirmą kartą viešai pademonstravo, kaip veikia jų išrastas kinematografas, tuo metu atlikęs ir kameros, ir projektoriaus funkcijas. Pirmieji filmai truko iki minutės – tai buvo vieno kadro trumpi filmukai, vaizduojantys darbininkus po darbo, pačių Lumièrų šeimos akimirkas ar surežisuotus komiškus vaizdelius. Greitai kinas tapo viena populiariausių ir pigiausių pramogų tiek Europoje, tiek ir JAV.

Kino raidą į priekį vedė ir technologiniai išradimai, ir meniniai autorių užmojai. Pradėta suprasti, kaip kinas gali fiksuoti tikrovę, supažindinti žiūrovus su kitomis kultūromis, kitokiais žmonėmis, fiksuoti svarbius istorinius įvykius, be to, kinu galima perteikti įsivaizduojamas istorijas, t. y. labai įtaigiai kurti savitą pasaulį ekrane. Greitai buvo imtasi ir manipuliacinių įrankių – filmuose pradėta reprezentuoti atitinkamas vertybes, perteikti ideologijas, stereotipus.

KINO RŪŠYS IR FUNKCIJOS

Nuo pat kino atsiradimo pradžios buvo svarstoma šios medijos esmė – ar tai mokslinis technologinis išradimas, ar pramoga, ar menas? Šie klausimai nuolat vėl iškeliama, bet kinas kaip viena populiariausių ir paveikiausių medijų savyje talpina ir estetines, ir pramogines, ir socialines bei technologines apibrėžtis. Holivudo produkcija dažniausiai siejama su technologine pažanga ir pramogine funkcija, Europos kinas – su menine verte. Tačiau visose šalyse, neišskiriant nei Azijos, nei Lotynų Amerikos, Afrikos bei Australijos, kino kultūroje egzistuoja ir pramoginis, ir meninis kinas. Konkrečiuose filmuose dažniausiai susipina kelios funkcijos.

Kinas gali būti kelių rūšių: vaidybinis, dokumentinis, eksperimentinis ir animacinis. Kiekviena rūšis turi žanrus. Nors žanrinis kinas paprastai siejamas su holivudiniu kinu, apibendrinant galima teigti, kad jis dažniausiai yra komerciškai sėkmingo kino bruožas. Šiuolaikiniam kinui ypač būdingi įvairių žanrų junginiai, pavyzdžiui: siaubo trilerio, dramos ir komedijos junginys.

Dokumentinis kinas siekia perteikti tikrų žmonių istorijas ar papasakoti apie konkrečius tikrovėje egzistuojančius reiškinius. Šios rūšies kinas dažniausiai siejamas su informacine funkcija, tačiau lygiai taip pat kaip vaidybinis ar animacinis – turi ir estetinius kriterijus. Dažnai dokumentinis kinas lyginamas su televizininiais reportažais, tačiau jo režisieriai gali sukurti ir itin kūrybiškus, didelę meninę vertę turinčius dokumentinius filmus.

FILMO GAMYBOS ETAPAI

Per šimtmetį raidos kino gamyboje susiformavo trys pagrindiniai etapai: parengiamieji darbai (idėjos išgryninimas, scenarijaus rašymas, **kadruočių** parengimas, aktorių atranka), gamyba (filmavimas) ir postprodukcija (montažas, muzikos ir garso suvedimas, spalvų korekcija, specialieji efektai).

Filmo gamybos procese nuo pat pirmųjų iki paskutinių žingsnių dalyvauja du žmonės – režisierius ir prodiuseris. Režisierius atsakingas už idėją, kartu su scenarijaus autoriais – už jos išplėtojimą. Su operatoriumi ir montažo režisieriumi jis nusprendžia, koks bus filmo stilius, o su aktorių atrankos režisiere (kastingas) ir kostiumų dailininke kuria veikėjų viziją. Režisierius yra tas žmogus, kuris sukuria viziją ir kartu su kitais kūrybinės grupės nariais dirba, kad ji būtų įgyvendinta. Prodiuseris

savo ruožtu nuo pat pradžių rūpinasi organizaciniais ir finansiniais filmo gamybos klausimais – užtikrina filmui reikalingą biudžetą, leidimus filmuoti, ieško partnerių ir geriausių specialistų, koordinuoja filmavimo procesus.

KINO KALBOS ELEMENTAI

Kinas gali būti suprantamas kaip tekstas. Nors jis nėra žodinis (išskyrus dialogų ir užkadrinio balso naudojimą) tekstas, galima skirti audiovizualinę kino kalbą – mums pasakojančią vaizdu ir garsu. Ir vaizdas, ir garsas nėra atsitiktiniai, kiekviena detalė yra apgalvota ir turi savo reikšmę bei funkciją. Kino kalba (vaizdai, garsai, jų deriniai) kuriama naudojant kūrybinės raiškos priemones, kurias vadiname kino kalbos elementais.

Pagrindiniai kino kalbos elementai: **mizanscena**, **kameros planai** ir **rakursai**, **kameros judėjimas** (šie trys elementai gali būti vadinami tiesiog vaizdu, nurodant į operatoriaus darbą, angl. *cinematography*), **montažas**, **garsas**.

Mažiausias filmo elementas – **kadras**.

Mizansceną (pranc. *mise-en-scène* – tai, kas ant scenos) lengviausia suprasti kaip nuotrauką ir analizuojant jos kompoziciją. Prieš pradėdant filmuoti režisierius pagal scenarijų kuria kiekvieną kadrą parinkdamas jo lokaciją, dekoracijas, aktorių pozicijas, jų judesius ir išraiškas (emocinė veikėjo būseną), taip pat kostiumus bei erdvės apšvietimą. Šiuos elementus režisieriui padeda sukonstruoti kiti kūrybinės grupės nariai: filmo dailininkas, kostiumų dailininkas, aktorių atrankos režisierius, operatorius ir apšvietėjai.

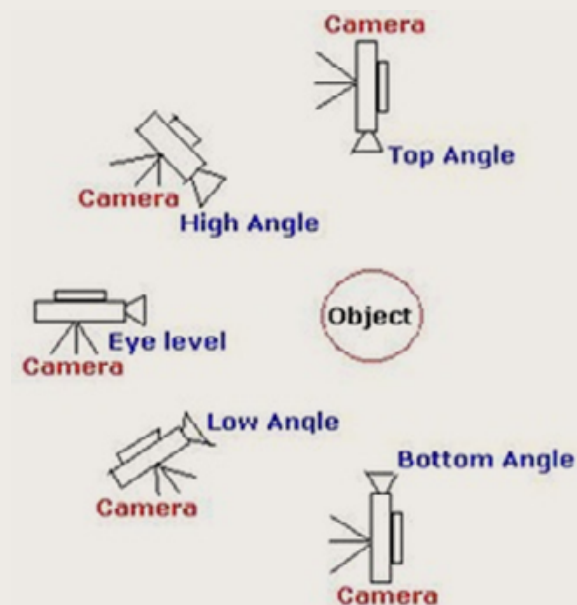
Kai parengiama mizanscena, režisierius ir operatorius nusprendžia, kas pateks į kadrą ir kaip šis bus filmuojamas. Kameros pozicijos, atstumo ir kampo nustatymas vadinamas **kadravimu** (angl. *framing*). Viena filmo scena gali būti filmuojama vienu ilgu kadru arba keliais skirtingais. Svarbu pabrėžti, kad kiekvienam kadru yra parenkami kameros planai ir rakursai.

Planai – atstumas, kuriuo filmuojamas objektas ar subjektas; tai nulemia, kokio dydžio objektą ar subjektą matome ekrane. Pagrindiniai planai yra trys: **stambus** (angl. *close-up*), **vidutinis** (angl. *middle shot*) ir **bendras** (angl. *long shot* arba *wide shot*).

1. Stambus planas – žmogaus veidas arba viena detalė.
2. Vidutinis planas – žmogus nuo juosmens.
3. Bendras planas – žmogus visu ūgiu.

Kameros filmavimo **rakursai** (angl. *camera angles*) mums nusako, kokių kampu filmuojamas objektas. Dėl filmavimo kampo dažnai keičiasi objekto dydis: jei filmuojama iš apačios – objektas atrodo didelis ir galingas, jei iš viršaus – mažas ir silpnas. Tačiau skirtingi rakursai gali kurti ir daugiau prasmų. Išskiriami 5 pagrindiniai rakursai.

Montažas (angl. *editing*) – atskirų kadro jungimas į visumą: kadrai jungiami į scenas, o scenos – į bendrą filmo struktūrą. Tai labai svarbus kino kalbos įrankis, kuriantis filmo ritmą, tempą. Jei režisierius naudoja ilgesnės trukmės kadrus – filmas atrodo lėtesnis, jei daug trumpų kadro – tai suteiks gyvo, dinamiško veiksmo išpūdį.

Nuoseklus montažas (angl. *continuity*) buvo išplėtotas Holivude 1930–1947 m. ir plačiai taikomas komerciniuose filmuose. Tokio montažo esmė – likti nepastebimam, nesuardyti erdvės bei laiko tėkmės ir sukurti sąlygas žiūrovui užsimiršti, pasinerti į istoriją bei susitapatinti su veikėju.

Tačiau su prancūzų **Naujosios bangos** (kino judėjimas, gyvavęs 6–7-ajame deš., pranc. *Nouvelle Vague*) į filmus ateina **trūkčiojančio montažo** (angl. *jump cut*) praktika. Nenuoseklus, akiai pastebimas montažas vadinamas disjunktyviu ir siekia išlaikyti žiūrovo budrumą bei kritinę laikyseną. Šis metodas skatina žiūrovą nesitapatinti su pagrindiniais personažais ir ne tik sekti priežasties ir pasekmės logika grįstą pasakojimo eigą, bet aktyviai mąstyti apie ekrane matomas ir girdimas temas, įvykius, dialogus. Atkreipti dėmesį į pačią kino kalbą.

Kino kalbos elementai nulemia istorijos pasakojimo būdą, prasmę ir emocinį poveikį. Garso takeliu vadinami visi filmo garsai: muzika, dialogai, monologai, diegetiniai (iš filmuojamos aplinkos sklindantys) garsai, nediegetiniai garsai (įrašyti atskirai ir „sujungti“ su vaizdu montažo metu).

Kino kaip kalbos sampratos:

- Kino kalba filme sukuria prasmę – pasakoja istoriją, kuria veikėjus;
- Pasitelkia dialogus ir užkadrinį balsą, tačiau didžiausias dėmesys skiriamas kino aspektams – vaizdui (operatoriaus darbas), mizanscenai, montažui, garsui ir specialiesiems efektams, taip pat žanrui, naratyvui, reprezentacijai ir žvaigždžių (žymių aktorių) sistemai;
- Kino kalba gali būti suprantama kaip ženklų sistema – žiūrovas skaitydamas ženklus sukuria prasmes;
- Kino kalba nėra universali – ji priklauso nuo vietos ir jos konteksto, pavyzdžiui, Azijos kinui būdinga kalba skirsis nuo Holivude sukurtų filmų kino kalbos.